

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни

“ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ”

(для бакалаврів філологічних спеціальностей)

МАУП

Київ 2005

Підготовлено кандидатом філологічних наук, доцентом *Н. В. Лощинською*

Затверджено на засіданні кафедри слов'янських мов
(протокол № 6 від 27.01.05)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Лощинська Н. В. Навчальна програма дисципліни “Теорія літератури” (для бакалаврів філологічних спеціальностей). — К.: МАУП, 2005. — 18 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, навчально-тематичний план, програмний матеріал до вивчення дисципліни “Теорія літератури”, вимоги до самостійної роботи студентів, форми поточного та підсумкового контролю, теми для самостійного опрацювання, питання для самоконтролю, вказівки до виконання контрольної роботи, варіанти контрольних робіт, а також список рекомендованої літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2005

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Теорія літератури” є базовим у системі філологічної освіти для вивчення студентами, обізнаними з термінологічним і понятійним апаратом завдяки опануванню курсу “Вступ до літературознавства”.

Програму курсу розроблено відповідно до загального навчально-тематичного плану дисципліни “Теорія літератури”. Навички володіння цією дисципліною полягають у підході до художньої літератури як мистецтва слова з притаманними йому феноменальними і філологічними особливостями вираження та зображення; засобами, способами, умовами функціонування тощо. При розробці програми враховувався досвід багаторічного застосування методів вульгарної соціології у тлумаченні фактів і постатей літературного процесу. Для організації самостійної роботи розроблено питання, які допоможуть орієнтуватися при підготовці до іспиту.

Мета викладання курсу — підготувати майбутніх філологів до свідомого сприйняття шедеврів красивого письменства, ознайомити їх з термінологічним апаратом дисципліни та методами аналізу художнього тексту.

Завдання курсу:

- ознайомлення з основними проблемами теорії літератури;
- формування уявлення про літературний процес і проблеми типологізації мистецьких феноменів;
- ознайомлення з основними критеріями поетики літературного твору як формозмістової єдності;
- ознайомлення з поняттями літературної генології;
- поглиблення і закріплення знань про цілісний аналіз твору, множинність його герменевтичних інтерпретацій;
- обґрунтування тісного зв'язку теорії літератури з іншими літературознавчими дисциплінами.

Твори художньої літератури — це складова культурної спадщини народу. Написані в конкретно-історичних умовах вони є частиною історичної пам'яті певного народу. У такому розумінні теорія літератури постає як наукова дисципліна, що допомагає вивчати не лише літературознавчі поняття і особливості художнього тексту, а й закономірності суспільного буття певного народу. Знання теорії літератури необхідні майбутньому філологу для фахової підготовки, підвищення методичного рівня викладання літератури у школі, поліпшення засвоєння навчального матеріалу.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
вивчення дисципліни
“ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ”

№ пор.	Назва теми
1	Зв'язок теорії літератури з основними та допоміжними літературознавчими дисциплінами
2	Короткий огляд розвитку літературознавчої думки від часів античності до сьогодення. Новітні методи та напрями літературознавчої науки
3	Проблеми літературної генології
4	Лірика, епос, драма: походження, історичний розвиток, сучасні особливості
5	Проміжні міжродові утворення: ліро-епос, ліро-драма, епо-драма, їх види і жанри
6	Поетика літературного твору
7	Художня мова — основний виразник формозмісту
8	Лексична сфера художньої мови
9	Троп та його види
10	Стилістичні фігури: походження, класифікація
11	Звукова та морфемна сфери художньої мови
12	Звукова організація тексту як фоноритмічна, інтонаційна, ритмомелодійна єдність
13	Силабічна і тонічна системи віршування
14	Джерела та особливості українського верлібру
15	Міжсистемні форми віршування
16	Літературний процес і проблеми типологізації мистецьких феноменів
17	Основні літературно-мистецькі стилі в Україні (за Д. Чижевським)

ПРОГРАМНИЙ МАТЕРІАЛ
до вивчення дисципліни
“ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ”

Тема 1. Зв'язок теорії літератури з основними та допоміжними літературознавчими дисциплінами

Теорія літератури як складова літературознавчої науки, до якої входять історія літератури та літературна критика. Допоміжні дисципліни: історіографія, бібліографія, текстологія, палеографія та ін.

Література: а) основна [5; 9; 13];
б) додаткова [7; 20; 22]

Тема 2. Короткий огляд розвитку літературознавчої думки від часів античності до сьогодення. Новітні методи та напрями літературознавчої науки

“Поетика” Аристотеля; “До Пізонів” К. Г. Флакка; індійська концепція довані; середньовічні європейські концепції Августина Аврелія, Фоми Аквінського; естетика доби барокко і класицизму; зарубіжне літературознавство ХІХ–ХХ ст. Новітні напрями літературознавства та їх представники: постструктуралізм (Мішель Фуко), деконструктивізм (Жак Дерріда), фемінізм (Юлія Крістева, Ніла Зборовська), рецептивна естетика (Роберт Яусс, Вольфганг Ізер) та ін.

Література: а) основна [7; 9; 13];
б) додаткова [3; 4; 6; 10; 11; 15]

Тема 3. Проблеми літературної генології

Неоднорідність форм і змістів мистецтва слова. Теоретичні спроби осягнути і впорядкувати системно-структурні особливості художньої літератури. Критерії поділу літератури на роди, заперечення доцільності поділу та постструктуралістське поняття тексту.

Література: а) основна [3; 5; 9; 16];
б) додаткова [7; 10; 15]

Тема 4. Лірика, епос, драма: походження, історичний розвиток, сучасні особливості

Епічність, ліричність, драматизм як емоційна тональність творів. Платон, Аристотель про поділ літератури на роди. Жанри, різновиди літературних родів. Видові різновиди лірики, епосу, драми в історичному розвитку.

Література: а) основна [9; 20];
б) додаткова [7; 13; 23; 24]

Тема 5. Проміжні міжродові утворення: ліро-епос, ліро-драма, епо-драма, їх види і жанри

Ліро-епос та його жанрові втілення: ліро-епічна поема, дума, історична пісня, балада. Ліро-драма та її жанри: драматична поема, драматичний етюд. Епо-драма та її основний жанр — драма для читання. “Дифузія” жанрів, ламання стереотипів, розмаїття сучасної генерики.

Література: а) основна [3; 7; 9];
б) додаткова [1; 2; 5; 8; 10]

Тема 6. Поетика літературного твору

Поняття поетики: виникнення, застосування від давнини до сьогодення, сучасне різномислення. Макро- та мікроісторичні поетики (стисла характеристика, основні об’єкти дослідження). Мікропоетика як наука, що вивчає літературний текст як цілісність (формозмістова єдність).

Література: а) основна [6; 7; 9; 13; 23];
б) додаткова [1; 2; 5]

Тема 7. Художня мова — основний виразник формозмісту

Умовність дослідного поділу твору на зміст і форму. Думка про недоцільність такого поділу в аналізі тексту засобами психоаналітики (З. Фрейд), феноменології (Е. Гуссерль, Р. Інгарден), іманентної критики (Р. Барт) тощо. Мова як загальнонаціональний

запас слів та її різновиди: просторічна, наукова, розмовна, художня. Нормативне і ненормативне слововживання.

Література: а) основна [9; 15; 16];
б) додаткова [11; 19; 24]

Тема 8. Лексична сфера художньої мови

Маркована лексика: архаїзми, неологізми, okazіоналізми, діалектизми, етранжизми, вульгаризми та ін. Межа їх вживання і художньо-стилістичний ефект у тексті, який досягається з їх допомогою. Взаємопроникнення лексичної та фразеологічної сфер художньої мови. Номінативний слововжиток і його контекстуальна експресивність у художній мові.

Література: а) основна [6; 7; 16];
б) додаткова [9; 16; 21]

Тема 9. Троп та його види

Інакомовність: засади, походження, види. Тропи та їх класифікація. Порівняння, епітет, метафора, семіметафора. Метонімія. Синекдоха, перифраз, евфемізм, іронія, оксиморон, катахреза. Гіпербола, мейозис, літота, алегорія. Символ, емблема.

Література: а) основна [3; 16];
б) додаткова [4; 9; 22; 25]

Тема 10. Стилістичні фігури: походження, класифікація

Стилістичні (риторичні, поетичні) фігури: походження, історичний розвиток, антична і сучасна класифікації. Фігури накопичення: анафора, епіфора, симплока, анадиплосис, анастрофа, епанастрофа. Фігури патетики: риторичні вигуки, запитання, ствердження, звертання.

Література: а) основна [4; 16; 24; 25];
б) додаткова [15; 17; 22]

Тема 11. Звукова та морфемна сфери художньої мови

Семантика, символіка. Містика звуку. Етимологічне коріння художньої експресії. Евфонія/какофонія — бінарна опозиція фоніки. Асонанс/алітерація, ономаіопея/звукіопис як засоби творення милозвучності (немілозвучності). Фоніка і ритміка.

Література: а) основна [17; 20–22];
б) додаткова [6; 8; 9; 11]

Тема 12. Звукова організація тексту як фоноритмічна, інтонаційна, ритмомелодійна єдність

Просодія та її чинники. Ритм прози. Ритміка і метрика віршованої мови. Метроряд (віршоряд, рядок, верс) і його ритмічні одиниці. Метрична (антична, квантитативна) система віршування. Основні види стіп. Ритмічні варіації. Анакруза. Довільне віршування. Квалітативна версифікація.

Література: а) основна [17; 19; 25];
б) додаткова [12; 13; 21; 22]

Тема 13. Силабічна і тонічна системи віршування

Основа версифікаційної сумірності в силабічній системі. Ритмо-варіаційні склади, їх роль в урізноманітненні силабічної ритміки за незмінної метрики. Особливості української силабіки та її еволюційне переростання в силаботоніку. Декламаційно-тонічне віршування.

Література: а) основна [9; 10; 19; 21; 22];
б) додаткова [2; 3; 6; 8]

Тема 14. Джерела та особливості українського верлібру

Система вільного віршування, позбавлена тонічних, силабічних обмежень, римування. Структури українського верлібру: замовляння, голосіння, речитативна поезія. Елементи вільного віршування у Т. Шевченка. Німецький, французький, американський верлібр.

Література: а) основна [15; 19];
б) додаткова [6; 22]

Тема 15. Міжсистемні форми віршування

Український коломийковий розмір як міжсистемна форма віршування. Павзник (дольник) і тактовик як версифікація форми між силаботонікою і тонікою. Статистичний і тактометричний виміри тактовика.

Література: а) основна [1; 9; 19];
б) додаткова [6; 7; 22]

Тема 16. Літературний процес і проблеми типологізації мистецьких феноменів

Загальнокультурна, соціопсихологічна, естетична зумовленість появи літературних напрямів, течій, угруповань, шкіл. Проблеми періодизацій, класифікацій явищ літературного процесу. Типи творчості: реалістичний, романтичний, сентиментальний та ін. Модернізм та його розгалуження: імпресіонізм, експресіонізм, футуризм та ін.

Література: а) основна [2; 3; 9; 17];
б) додаткова [18; 23; 24]

Тема 17. Основні літературно-мистецькі стилі в Україні (за Д. Чижевським)

Стилi: монументальний, орнаментальний, ренесанс, барокко, сентименталiзм, романтизм, реалiзм. Український авангардизм і модернізм, а також неоавангардизм, постмодернізм як реалізація постійної потреби змін, оновлення, взаємодії. Ідіостиль як поєднання феноменальних і типологічних особливостей художнього творення.

Література: а) основна [24; 25];
б) додаткова [9; 15; 20]

ВИМОГИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Основна мета самостійної роботи — поглибити знання та набути практичних навичок шляхом самостійної роботи з підручниками та літературними джерелами.

Самостійна робота студентів передбачає:

- попередню підготовку до практичних занять;
- підготовку до обговорення запропонованих тем;
- самостійне вивчення окремих тем курсу;
- закріплення практичних навичок аналізу художнього тексту;
- підготовку доповідей і рефератів;
- огляд рекомендованої літератури.

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль знань студентів здійснюється на практичних заняттях шляхом усного опитування за вивченими темами курсу, рубіжний – двічі за семестр у вигляді атестації за стобальною шкалою, підсумковий – наприкінці семестру за наявності позитивних оцінок рубіжного контролю у формі іспиту. Екзаменаційний білет складається з двох теоретичних питань і одного практичного, що передбачає завдання з аналізу художнього тексту щодо жанру, тематики, стилю, роду, форми, змісту, наявності тропів, стилістичних фігур, різновидів римування, віршованих розмірів, ритміки тощо.

ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Авторський стиль як свідчення мистецького таланту письменника.
2. Внутрішні фактори розвитку літератури: традиції і новаторство, наслідування, запозичення.
3. Типи композиційної організації художнього твору.
4. Художній твір як основна форма буття літератури.
5. Структура і елементи змістової організації твору.
6. Структура і елементи формальної організації твору.
7. Утвердження теорії літератури як самостійної наукової дисципліни.
8. Види художньої взаємодії.
9. Епігонство в літературі та його історичне коріння.
10. Загальні ознаки напряму соціалістичного реалізму.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Теорія літератури як наука: предмет, завдання, структура.
2. Походження мистецтва слова.
3. Співвідношення понять “герой”, “характер”, “тип”, “персонаж”, “образ”.
4. Мімесис (за Платоном і Аристотелем).
5. Епос як рід літератури.
6. Лірика як рід літератури.
7. Драма як рід літератури.
8. Роман як жанр епосу.
9. Трагедія як жанр драми.
10. Ліро-епос та його жанри (балада, історична пісня, байка, поема).
11. Ліро-драма та її жанри (драматична поема, драматичний етюд).
12. Епо-драма як драма для читання.
13. Проза і поезія як літературні види.
14. Формозмістова єдність твору.
15. Змістові прояви форми.
16. Формальні прояви змісту.
17. Сюжет і його елементи.
18. Фабула.
19. Мотив.
20. Композиція і сюжет.
21. Позафабульні чинники композиції.
22. Художня мова та її особливості.
23. Троп і його види.
24. Порівняння і його види.
25. Епітет.
26. Метафора.
27. Метонімія.
28. Синекдоха.
29. Іронія.
30. Аллегорія.
31. Символ.
32. Гіпербола і мейозис.
33. Оксиморон і антитеза.
34. Образний паралелізм.

35. Полісендитон.
36. Градація, її види.
37. Інверсія, її види.
38. Риторична патетика.
39. Анаколүф.
40. Етимологічна фігура.
41. Перифраз.
42. Силабічна система віршування.
43. Тонічна система віршування.
44. Верлібр.
45. Евфонія/какофонія.
46. Алітерація, асонанс.
47. Рима та її види.
48. Способи римування.
49. Класицизм.
50. Сентименталізм.
51. Модернізм.
52. Реалізм.
53. Літературний процес.
54. Творчий метод.
55. Стыль мистецький.
56. Стыль індивідуальний.
57. Стыль літературний.
58. Поняття літературного напрямку.
59. Поняття літературної течії.
60. Поняття літературної школи.

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Перше завдання контрольної роботи передбачає реферативний виклад теоретичного матеріалу, що ілюструється змістовними прикладами. Відповідь має бути стислою, конкретною і повною.

Друге завдання покликане перевірити опанування студентом літературознавчої термінології і трактування основних фахових понять.

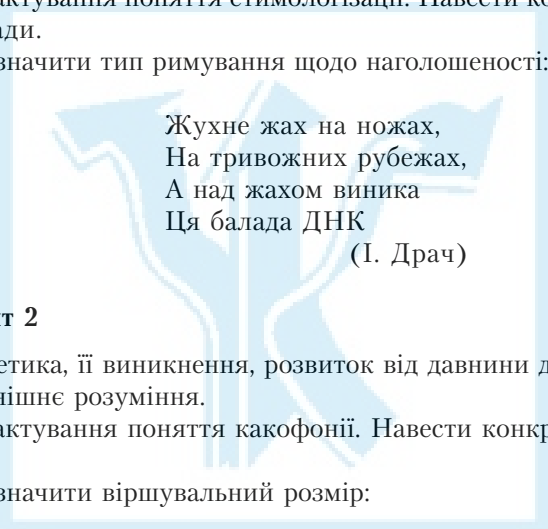
Мета третього завдання — практичного — закріпити здобуті теоретичні знання завдяки роботі зі спеціально добраними художніми текстами.

Варіант контрольної роботи студент вибирає за останньою цифрою номера своєї залікової книжки. Остання цифра "0" відповідає варіанту 10.

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Варіант 1

1. Поділ літератури на роди в античному літературознавстві.
2. Трактування поняття етимологізації. Навести конкретні приклади.
3. Визначити тип римуння щодо наголошеності:

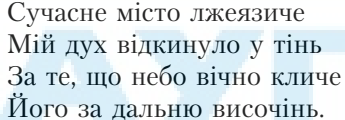

Жухне жах на ножах,
На тривожних рубежах,
А над жахом виника
Ця балада ДНК

(І. Драч)

Варіант 2

1. Поетика, її виникнення, розвиток від давнини до сучасності, нинішнє розуміння.
2. Трактування поняття какофонії. Навести конкретні приклади.
3. Визначити віршувальний розмір:

Сучасне місто лжеязиче
Мій дух відкинуло у тїнь
За те, що небо вічно кличе
Його за дальню височїнь.

(Т. Осьмачка)

Варіант 3

1. Епос, його походження, спільне й відмінне порівняно з іншими літературними родами.
2. Трактування поняття ідіостилію. Навести конкретні приклади.
3. Підкреслити в тексті асонанси:

Північний вітер грає на духу
І зграї віхол виганяє в поле
Снігур гуде, снігур гуде в саду
Про тебе, зимо, довгая неволе.
(В. Свідзинський)

Варіант 4

1. Стилістичні фігури, їх походження, історичний розвиток, антична та сучасна класифікації.
2. Тракткування поняття тавтології. Навести конкретні приклади.
3. Підкреслити в тексті алітерації:

Шумить і шамотить шум, шум.
Шум прибуває, як весною повінь,
І кожен лист на дубі шуму повен.
Здіймає шлик із голови чумак.
(М. Семенко)

Варіант 5

1. Стилістичні фігури, їх походження, історичний розвиток, антична та сучасна класифікації.
2. Тракткування поняття плеоназму. Навести конкретні приклади.
3. Виписати старослов'янізми:

Умре муж валій в власяниці
Не плачте сироти, вдовиці,
А ти, Аскоченський, восплач
Воутріє на тяжкий глас.
(Т. Шевченко)

Варіант 6

1. Лексико-фразеологічна сфера художньої мови. Троп та його види.
2. Тракткування поняття асиндетону. Навести конкретні приклади.
3. Виписати емоційно забарвлені слова, пояснити способи їх творення:

А дівуля, дівчина, дівувальниця
До кожуха, кожушенька так і горнеться,
А бабуля, бабулиня, бабусенція
До дівчиська, дівчиниська так і тулиться.
(І. Драч)

Варіант 7

1. Основні елементи художнього змісту: тема, проблема, ідея, їх різновиди.
2. Тракткування поняття сленгу. Навести конкретні приклади.
3. Підкреслити приклади епізевксису:

Яка ж гірка, о Господи, ця чаша,
Ця старосвітчина, цей дикий смак,
Ці мрійники без крил, якими так
Поезія прославилася наша.
(М. Зеров)

Варіант 8

1. Основні елементи художньої форми: фабула, мотив, сюжет, композиція, їх різновиди.
2. Тракткування поняття верлібру. Навести конкретні приклади.
3. Виписати епітети у формі іменника-прикладки:

Розірвала краля-мавка
Льяно шитий гомін-жгут:
Плине зграйно, плине плавно
Березневий каламут.
(В. Чумак)

Варіант 9

1. Звукова організація художньої мови як фоноритмічна, інтонаційна та ритмомелодична єдність.
2. Тракткування поняття мейозису. Навести конкретні приклади.
3. Позначити в кожному рядку корпус і клаузулу:

Яблука допіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду.
Ти мене, кохана, проведеш до поля,
Я піду — і, може, більше не прийду.
(М. Рильський)

Варіант 10

1. Загальна характеристика літературних напрямів (за Д. Чижевським).
2. Трактуювання поняття ономаіопеї. Навести конкретні приклади.
3. Виписати антитези:

На двоє створено Богом вино:
Розумним на радість, на згубу дурному;
Багатство — на двоє теж дане воно:
На добро милосердним, на згубу скупому.
(І. Франко)

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Адельгейм Є.* Естетичний трактат І. Франка і проблеми психології творчості // І. Франко. Із секретів поетичної творчості. — К., 1969.
2. *Антологія* світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. — Львів, 1996.
3. *Антонич Б. І.* Літературно-критичні статті. — К., 1998.
4. *Аристотель.* Поэтика. Риторика // Аристотель и Античная литература. — М., 1978.
5. *Буало Н.* Мистецтво поетичне. — К., 1967.
6. *Вступ* до літературознавства: Хрестоматія / Упоряд. Н. І. Бернадська. — К., 1995.
7. *Галич О., Назарець В., Васильєв Є.* Теорія літератури. — К., 2001.
8. *Гегель Г. В.* Эстетика: В 4 т. — М., 1968–1971.
9. *Головенченко Ф.* Введение в литературоведение. — М., 1964.

10. *Довгалецький М.* Поетика. — К., 1973.
11. *Качуровський І.* Основи аналізу мовних форм. — Ніжин, 1994.
12. *Качуровський І.* Фоніка. — К., 1994.
13. *Качуровський І.* Строфіка. — К., 1994.
14. *Качуровський І.* Метрика. — К., 1994.
15. *Коцюбинська М.* Література: як мистецтво слова. — К., 1965.
16. *Літературознавчий словник-довідник.* — К., 1997.
17. *Парандовський Я.* Алхімія слова. — К., 1993.
18. *Пахаренко В.* Нариси української поетики // Українська мова і література. — 1997. — № 29.
19. *Потебня О.* Естетика і поетика слова. — К., 1985.
20. *Ткаченко Л.* Мистецтво слова. — К., 1998.
21. *Фролова К.* Цікаве літературознавство. — К., 1991.
22. *Франко І.* Краса і секрети творчості. — К., 1980.
23. *Фізер І.* Психоаналітична теорія Потебні. — К., 1996.
24. *Чижевський Д.* Історія української літератури. — Тернопіль, 1993.
25. *Введение в литературоведение* / Под ред. Г. Н. Поспелова. — М., 1988.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Навчально-тематичний план вивчення дисципліни “Теорія літератури”	4
Програмний матеріал до вивчення дисципліни “Теорія літератури”	5
Вимоги до самостійної роботи студентів	9
Форми поточного та підсумкового контролю	10
Теми для самостійного опрацювання	10
Питання для самоконтролю	11
Вказівки до виконання контрольної роботи	12
Варіанти контрольних робіт	13
Список рекомендованої літератури	16

Відповідальний за випуск *Н. Г. Потапенко*
Редактор *І. В. Хронюк*
Комп'ютерне верстання *Т. В. Кулік*

МАУП

Зам. № ВКЦ-2250

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП